

GEDİZ

AYLIK MANİSA HALKEVİ
DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Bekliyoruz.

Muradiye Camii onarılırken

Köy

Tarih ve antikle bakımından Alaşehir

Kanuni Sultan Süleymanın Vasiyetnamesi

Çağatay ayrılırken...

Manisa ve Tütüncülüğümüz

Birinci İnönü

GEDİZ

M. ÇAĞATAY ULUÇAY

ŞEVKİ BİRSEL

VAHİT ARMAĞAN

İSMET PARMAKSIZ OĞLU

Dr. NİHAT NURİ YÖRÜKOĞLU

NECATİ KUNT

CELÂL DİNCER

SAYI: 95

ARALIK/1946

Cilt: 8

GEDİZ

Yazı İşleri Direktörü
M. Çağatay Uluçay

Sayı: 95 ARALIK/1946
AYLIK
MANİSA HALKEVİ DERGİSİ

İmtiyaz Sahibi
M. Azmi Önakin

Bekliyoruz...

Manisamızın, tarih boyunca demiyeceğim, fakat Türkler devri tarihini incelemek ve şehrin bariz karakterini çizmek, bu gün için çok mümkün bir hale gelmiştir. Bu hususta etüd yapacaklar için, Manisa müzesinde, bir siciller arşiv kütüphanesi tesis edildiği gibi, Sayın Kitap Saray Müdürü arkadaşımızın himmet ve gayretleri ile yazma bakımından çok zengin olan kütüphanedeki kitapların tasnif işi de sona yaklaşmıştır.

Elimizde oldukça zengin ve tasnif edilmiş bir de arkeoloji müzesi vardır. İlin, tarihi ve tabii zenginliklerini tesbit etmeğe ve tanıtmaya uğraşan Ege Turizm Cemiyeti de, bütün hızı ile çalışmaktadır.

Binaenaleyh, şimdiye kadar sesi duyulamayan, tarihte ne gibi rol oynadığı tamamiyle açıklanamayan, Manisa şehrinin, muhtelif yönlerden tarihini incelemek ve müsbet vesaike dayanan çalışmaları bilim âlemimize tanıtmanın zamanı gelmiştir.

Arasıra, bazı İzmir ve Manisa gazetelerin-

de, bir iki seyahatname veya ikinci üçüncü derecede kaynak olabilecek kitaplara dayanılarak şehrin genel tarihi üzerinde, çok malayana yazılar yazıldığını ve hükümler verildiğini görerek üzülüyoruz. Hele bu yazıların bir kısmının tarihi hakikatlara aykırı olduğunu görerek azab çekmemek hiçte mümkün olmuyor.

Yukarıda verdiğimiz kaynaklar, şehir tarihi üzerinde çalışacaklara en iyi rehberlik edebilecek olanlardır. Bir Heradot, Bir İbn-i Battuta, bir Ecliya Çelebi veya teksiyeyle ele alıp, daima onların gözü ve kalemi ile ilin durumunu izah etmek, âdeta bolluk içinde, kılığa uğramış bir adamın halini arz ediyor. Esasen yazılmış ve tarihe mal olmuş bu yeni yazılar, anlıyanları ve ehilleri tarafından okununca yazılar hakkında müsbet değil menfi tesirler meydana getiriyor.

Yaşadığımız bu şehrin, her yönden hüviyetini tesbit etmek istiyorsak; buranın malı olan buraca bilinen, belki de değerlendirilemeyen eserleri, müesseseleri, kişi ve olayları, hülâsa kül

MURADIYE CAMİİ ONARILIRKEN

Yazan: M. Çağatay Uluçay

Muradiye camii inşa edildikten sonra, bir kaç defa tamir gördü. Bu tamirler içinde en mükemmel, Mütevellî Kaimmakamı ve Manisa mütesel-

olarak muhitimizi ve üzerinde yaşayanları ele alalım.

Biz Selçuk ve Osmanlı tarihinin ancak siyasi ve askerî durumunu şöyle böyle biliyoruz. Bunun yanında muaxxam imparatorluklar ve devlet kuran asil Türk ulusunun, uygarlığını, teşkilâtını ve bu teşkilâtın işleme şeklini, lâıyık vechile bilmiyoruz.

Meselâ Osmanlılar devrinde, Manisa şehrinin idaresi, ekonomisi, zirai, kültürel durumu... vs. yi, siciller ve kütüphanedeki yazma eserlerin yardımı ile meydana koymak, memleket için hem büyük hizmet, hem de muhtelif tarihler için kaynaklık yapabilecek bir eseri vermiş olu-

ruz. Eğer yaşadığımız bu memlekete, kafası ve kalemi ile çalışanlar, büyük hizmetler etmek istiyorlarsa, çeşitli ve emsalsiz orijinal kaynaklardan, orijinal konuları seçerek ele alsınlar ve işlesinler.

Manisa'da idarî, iptimaî, kültürel, ticarî ilâh yönlerden incelenen bu konular, diğer illere de tatbik edilecek büyük milletimizin çalışma organları âdetleri, hülâsa hüviyeti meydana atılmış olacaktır. Bu nevi çetin bir mesaiyi üzerlerine almış olanlar, milletimiz için en unutulmaz bir ödevi görmüş kahraman demiye hak kazanmış olurlar. Manisa'nın bakir kaynakları, bakir erler ve kahramanlar bekliyor; meyvelerini, parıltılarını gördükçe iftihar edecek ve onları ögecek günleri dört gözle gözlüyoruz.

Gediz

limi, Karaosman zade Hacı Ahmed Ağanın 1196 H. - 1782 M. yılında başlatıp 1201 H. - 1786 M. yılında bitirdiği tamirdir.

12 Cemaziyel evvel 1196 tarihli, Manisa kadısı, Saruhan mütesellimi Karaosman zade Ahmed Ağa ya yazılan hükümde şöyle deniyor: «... Manisa'da vaki merhum ve mağfurun leh sultan Murad Han tabe serahu ve valide-i sultan Süleyman Han ve valide-i sultan Şehinşah tabe misvahimin cavami'i şerife ve medaris-i lâife ve imaret-i âmire ve dar üş-şifa ve çeşme-i cedide ve mesacid ve mekteb-leri ve hanikah ve hamam ve meeray-ı miyah ve mahalli saireleri murur-ı ezmine ile muşrif-i harab ve ta'mir-i külliye muhtac olduğu mukaddemea deraliyeme led el-inha keşfi babında saaddir olan emr-i şerifim mucibince muhtac-ı ta'mir ve termim olan mahal ve mevazı keşf ü muayene birle yirmi sekiz bin beş yüz on sekiz gurus masarısı ile vücud pezir olacağı bir kıt'a keşif defteriyle deraliyeme inha ve ilam olundukda yalnız su yollarıyla ta'miri mertebe-i vücubda olan sair mahal ve mevazii tamir olunmak babında muahharan eğerci emr-i şerifim sudur idub lakin defter-i keşfe dahil olan mahallerin terk ü te'hiri mümkün olmadığından gayri ba'zan tamir ile iktifa olunacak mahalleri dahi peyder pey münhedim ve ta'mire muhtac olduğunu beyan birle...» hemen ta'mire başlanması. sicil 223, S. 212

Manisa'daki sultanlar evkafı, bab üs-saade ağalarının tayin ettiği Mütevelliler tarafından idare edilir ve genel olarak bu Mütevellî Kaimmakamlarına «Manisa Mütevellisi» adı verilir. Bilhassa 18 nci yüz yılda, bu mütevellilerden bir çoğu zenginleşmiş, Manisa'nın âyan ve eşrafı arasına girmişlerdir.

Manisa'da sultanlara ait bir çok eser bulunmakla beraber bilhassa üç tanesi ünlüdür: Şehinşahın anası Hüsnü şah sultanın, Kanunın anası Hafsa sultan ve üçüncü Murad'ın yaptırdığı eserler.

Bu eserler, bir mütevellî tarafından idare edilir, vakıf emlak ve arazi bunlar tarafından kiraya

verilir, vazifedarlar ve ehl-i mürtezika, maaşlarını bunlardan alırlardı.

Sultanlara ait eserler, genel olarak, ayrı ayrı değil aynı zamanda ta'mir edilmiştir. Bu meyanda Çelebi sultan Mehmed ve Kanuninin oğlu şehzade Mustafa'nın yaptırdığı eserler de tamir edilmiştir. Bununla beraber, bazı zamanlarda, olağan üstü olaylar neticesinde bu yapıların yalnız olarakta onarıldıkları görülmüştür.

Sultanların yaptırdığı eserler arasında, en nefis ve güzeli, şüphesiz ki Mimar Sinan'ın yaptığı Muradiye camiidir. En son ve mükemmel tamiri de 1876 da biten tamirdir. Bu gün de Muradiye camii, bir kaç seneden beri, onarılmaktadır. Bu cami üzerinde hususî etüd yapmak isteyenlere bir yardımcı olur ümidi ile bu ta'mirin ikinci keşif defterini sunacağım.

Sultanlara ait eserler 1786 yılında 28500 kuruş a ta'mir edilmiş, bu paranın 10746 kuruş u peşin verilmiş, diğer kısımları da, haremeyn hazinesinden, ceste ceste ödenmiştir.

Eserlerin ta'miri 1876 yılında sona ermiş ve ikinci keşif defterleri, Kapuçbaşı Karaosman zade Ahmed Ağa tarafından 1201 Muharremi guresinde tanzim ettirilmiş ve İstanbul'a gönderilmiş ise de, «... defatir-i mezbure Hassa mimar başısına ihale olundukda vurud iden defatir-ı mezburede tekmihi inha olunan ebniyenin kaide-i mi'marive üzre tul ve arz ve umk ve terbi'i beyan olunmamaktan nası vaz'ı fiyat olursa canib-i evkaf-ı şerife hasaret melhuz olmağa sıyaneten bilvakf mevazı'ı mer-kumenin kaide üzere keşfi için deraliyeden bir nefar mimar halifesi tayin olunub mahallinde tekrar ebniye-i merkume...» keşfe, mimar halifelerinden Hafız Mehmed Emin Efendi me'mur edilmiş ve defterler geri gönderilmiştir [1]

Hafız Mehmed Emin Efendi Manisa'ya gelmiş ve onarılan bina ve yerlerin ikinci keşif defterini usulüne göre 27 zulkade 1201 [11/9/1787] tanzim etmiştir. Bu defterde, su yolları, mekteb, cami, hamam v.s. nin keşifleri vardır. Biz diğerlerini almadık, yalnız cami ile medreseleri ve imaretin-kini aldık.

Keşif defterinin başında şunlar yazılıdır:

Defter oldur ki Bab üs-saadet ül-aliye ağası nezaretinde olan evkafdan medine-i Manisa'da vaki merhum ve mağfurun leh sultan Murad Han ve mağfure valide-i sultan Süleyman Han ve valide-i Şehinşah Tabemishvahüma hazretlerinin bina bu-

yurdıkları cevami'i şerife ve medaris-i münife ve imaret-i âmire ve mekteb-i adide ve dar iş-şifa ve mecra-vi miyah ve mahall-i sairesi murur-ı eyyam ve kürur-ı a'vam ile fena pezir ve muhtac-ı ta'mir olduğu inha ile bundan akdem ba emr-i âli evkaf-ı mezkûrun imarı hususu ihale-i uhde-i ihtimami kılınan kaimmakam mütevellisi ser bevva-bin-i dergâh-ı Âli Osman Ağa zade Elhac Ahmed Ağa ma'rifeti ve ba ma'rifet-i şer' baad et-ta'mir vet tecdid hitame reside olduğunu mübevyin keşfi sani defteri ile ba arz-ı der-i adle inha olundukda sıyaneten bil vakf iş-şerif il-mezkûr mevazı'ı mer-kumenin kaide-i mi'mari üzre tekrar keşfiyçün kibel-i devlet-i aliyyeden me'mur buyurulan hassa mimarı hulefalarından Hafız Mehmed Emin Efendi vurudunda savb-ı şer'den mürsil İsmail Efendi ve kapuçbaşı-ı mumaleiyh tarafından vekil-i şer'isi elhac Mehmed Ağa ve eşraf-ı ehl-i mürtezika ve sair ebniye ve sukuf ahvaline vukuf ve ittıla'ı tamamı olan müslimin ile mar üz-zikr mevazı'ı mezkûre üzerlerine varılub tul ve arz ve umk ve kadd ve terbi'i zira'ları ta'mir ve tecdidi baad el-muavene vel-müşahede merkum Hafız Mehmed Efendi kulları ta'mir ve tecdid olunan mevazı bina zirai ile baad el-mesaha müfredat defteridir ki berveçh-i âti zikrolunur tahriren fi 27 Zilka'de senel 1201 [2]

Diğer eserlerin keşfi yazıldıktan sonra Muradiye camii için şunlar yazılıyor:

Merhum ve mağfurun leh Murad Han tabe serahu hazretlerinin cami-i şerifinin keşif defteridir ki zikrolunur.

(1) — Manisa sicilleri 225. S, 179 daki hükümden hülâsa edilmiştir Ahmet ağanın tanzim edüp iade edilen ikinci keşif defteri için aynı sicili 195 - 194 sayfalarına bakınız.

(2) — Aynı sicil defteri S. 178

Meihum ve mağfurun leh sultan Murad Han hazretlerinin camii şerifi kubbesi tahtında canlar beyinde beyaz sıva tecdidi

Devren	Kadden
60	2

Cami'i şerifin yemini tarafında iki aded cam divar maa astar

Beheri	Tulen	Kadden
2	4	2

Yine bu mahalde çarcubesi mevcut cabeca cam vasat tecdidi

beheri	Tulen	Kadden
	4	2,5

Cami'i şerifin Kebir kubbesi balasına ve yemin ve yesarındaki kubbeler ve son cemaat mahallinde olan kubbeler üzerlerine ferş olunan cabeca kurşun ve tahta kara sıva tecdidi

Kurşun	elvah	beheri
	400	Fi.
		16

Cami'i şerif havlusunda [4] mevcut medrese odalarının saçakları tahtındaki sütunlar fena bulmakla orta çapdan sütun tecdidi [5]

sütun	beheri	Tulen fi
8		3

Odalar derununda karasığır sütunlu ve keزالik kirişli korniş tahtası döşemeli sıva tecdidi

beheri	Tulen	Arzan
	3	2

Sadravan üzerine demürleri mevcut cabeca tel kafes tecdidi

Devren	Kadden
11	2

Cami'i şerifin taşra kapusuna çifte mandan üç mahallinden kuşaklı koğuş tahtasından kaplı taş çarcubesi mevcut mükemmel kapu tecdidi

Tulen	Kadden
4,5	3,5

Cami'i şerifin kubbesi tahtından zemine gelinceye değin bilcümle badana tecdidi

Tulen	Kadden
150	10

Cami'i şerifin derununa cam çarcube [3] li pen cereha pençereha beheri

Tulen	Kadden
7	2,5

Kebir kubbe tahtına cam ve asdar tecdidi adet

beheri	Tulen	Kadden
	1,5	2,5

Son cemaat mahallinde mevcut pençerelerin çarcubesi mevcut piriç tel kafes tecdidi pençereha

beheri	Tulen	Kadden
	3	4,5

Mevcut medrese odalarının üzerlerine cabeca ferş olunan tebdil kurşun ve tahta kara sıva tecdidi

Kurşun elvah	adet
beheri fi.	4
	16

Odalar derununa kuş tahtasından bölmeli ve keزالik çarcube ve kanadlı rezeli ve döğmeli üç aded dolab tecdidi

dolab	beheri tulen	kadden
3	1,5	2

Mevcut mermer şadravan derununa lökün ka lay tecdidi

devren	arzan
11	4

Cami'i şerif kurbunda mai leziz çeşmesinin karasığır tabanlı ve kirişli iki çap mertekli cam tahtası kaplamalı mahyası horasanlı tura saçaklı kiremidli mahluta çeşme saçağı

tulen	arzan
6	4

Cami'i mezkurun kenifleri balasına ve kirişli mevcut yeri çap mertekli ve mahluta cam tahtası kaplamalı kiremidli mahluten sundurma tecdidi

Tulen	Arzan
11	7

Yine cami'i şerifin evsaf-ı mezkûreli mükemmel kapu tecdidi

Tulen	Kadden
2	2

Cami'i şerifin haricinde hatlı ve puştavanlı balâ kiremid [7] puşideli kerpiç divar tecdidi

tulen	arzan	kadden
23	1	5

Cami'i şerifin keniflerinden şehzadegan türbesi kurbuna varınca mevcut kârgir lağmın tathiri

tulen	arzan	umkan
750	1	2

Mevcut minare külâhları üzerlerine ferş olunan noksan kurşun ve üret-i hezar-i fen

Kurşun elvah	adet
Beheri fi.	9
	16

Cami'i şerif birununda cam astar divarları beyinde cabeca çivileme derz ve cam divar astar tecdidi

beheri	tulen	kadden
30	2,5	3

Mevcut kârgir imaretin kubbeleri üzerine cabeca ferş olunan tebdil kurşun [8] kara sıva tecdidi

Kurşun elvah
Beheri fi.
16

Mezkur kenifler derununa bölme duvarlarına cabeca çivileme derz [6]

tulen	kadden
6	2

Ve yine kuşakları mevcut bağçe kapısı tecdidi

tulen	kadden
1,5	2

Yine cami'i şerif kurbunda mezkûr evkaf-ı ho mayun mülhakatından dershanesi ile yirmi aded kârgir odaların kubbeleri ve ocakları ve saçakları ve sundurma üzerlerinde cabeca tebdil kurşun ve tahta kara sıva tecdidi

Kurşun elvah	adet
Beheri fi.	640
	16

Cami'i şerifin iki aded mevcut minare[le]rinin birine bi kazaen lillah saika isabet itmekle külâhları bilkülliye muhterik olub derununa yirmi arşun dökme cam sürreni ve keزالik cam biçmesi sürreni mertekli ve keزالik kuşaklı cam tahtası kaplamalı minare külâhları tecdidi

devren	beheri	kadden
10		8

Minare-i mezkûrelerin şerefesi tahtına üç kat beyaz sıva tecdidi

devren	beheri	kadden
10		3

Medrese-i mezkûrenin kârgir kenifler üzerinde akdarma kiremid

tulen	arzan
7	3

Mevcut kubbeler tahtındaki birun divarlarına çivileme derz tecdidi

tulen	kadden
15	1

K ö y

Şevki BİRSEL

Senelerden beri kıymetli yazarlarımızın çeşitli konularile evimiz azalarını ve muhutumiz halhını aydınlatmaya çalışan (Gediz) ile bende evimizin köycülük komitesinin bir ferdi sıfatile köylü arkadaşlarımızla konuşmak istiyorum.

Her görüşmemizde anlattığımız gibi köyü ve köy işlerini, uzuvlarını ve köy derneğini anlatmak zannedirim ki köylü arkadaşlarımızın bilgilerini tazelemek ve arttırmak bakımından faydalı olur.

Köy, en küçük bir tabii teşekküldür. Eskiden bizde filen mevcut olan bu varlık 18 mart 340 tarihinde 442 numaralı kanun ile tanınmış ve kendisine hukuki bir şahsiyet verilmiş ve çalışmaları düzenlenmiştir.

Köy kanununun ikinci maddesi köyü şöyle tarif ediyor. (Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık

Mezkûr imaret derununda mevcut fodla fırını derununa cabeca ferş olunan şaş tuğla ve hora-sanlı siva tecdididi

tulen	arzan
4	4

Mezkûr cami'i şerif vakfından on dokuz adet taş divarları ve kavisleri mevcud dükkânları balasında sakf harabe mail olmağla ön beş arşun tabanlı Rumili umurgası kirişli ve makraslı «makaslı» ve iki çap mertekli üç arşunda bir eğrili ve çam tahtası kaplamalı kiremidi mahluka sakf tecdididi [9]

tulen	arzan
110	11

gibi orta malları bulunan toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçelerile bir köy teşkil eder.) 7 inci maddesinde de (bir yerden bir yere götürülebilir veya götürülmiyen mallara sahip olan ve işbu kann ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. Buna şahsi manevi denir.) Köylerde arazi edinmek ve ikamet etmek salahiyyeti yalnız Türk yurddışı sıfatına haiz hâkiki ve hükmi şahıslara mahsustur. Ecnebler köylerde arazi edinemezler. Oturabilmeleri için İşleri Bakanlığının takdir ve müsaadesine bağlıdır. Bakanlık verdiği müsaadeyi uzatıp uzatmamak ve geri almak hususundaki takdiri bir salahiyyete maliktir. Bir mahallin köy olabilmesi için en aşağı 150 nüfusu olması lazımdır. Bundan aşağı nüfusu olan yerler ahalisi intihap hakkına haiz ahalinin Devanı karşı sahifada

İmaret kapusunun taş çarcubesi mevcud evsafı mezkûreli mükemmel kapu tecdididi

tulen	arzan
3	4

- (3) — Çerçive
- (4) — Avlusunda
- (5) — Bu gün bu medrese mevcud değildir. Yıkılmıştır.
- (6) — Bu gün mevcud değildir.
- (7) — Duvarların bir kısmı mevcud, bir kısmı yıkılmıştır.
- (8) — Bu gün kiremid örtülüdür.
- (9) — Aynı defter, S. 175 - 174

TARİH VE ANTİKİTE BAKIMINDAN ALASKEER

YAZAN :
Vahit Armağan
Müze Müdürü

Plateau'nun ucunda ovaya nazır ve pek harap vaziyette bulunan bir sarnıçtan başka bir şey görmek mümkün değildir. Biraz evvel divarlarda gördüğümüz malmeme aynen sarnıçta da kullanılmış, kuzey güney istikametinde ve dikey dörtgen şeklinde yapılmıştır.

Soldaki Plateau bugün köyün mezarlığıdır. Gerçi İslamî mezar taşlarının aralarında kalmış üç beş tarihi Stun parçalarına rastlanılmış ise de bu stunların ci-

mutlak ekseriyetini dileği ile civardaki bir saat veya daha aşağı mesafedeki bir köye bağlanır. Veya Vali, kaymakam bunların köy kanununun hangi maddelerini tatbik edeceklerine karar verir. Birde; böyle nüfusu köy olmaya müsait olmayan birbirine civar yerler birleşerek bir köy teşkil edebilirler.

Köy hükmi şahsi bir takım işler yapmakla mükelleftir. Kendi varlıklarını vazifeleri açıklar ve haklı gösterir. Köyü yapmakla mükellef olduğu işler iki kısma ayrılır.

1— Mecburi işler.

2— Köylünün isteğine bağlı işler.

Mecburi işleri başarmak köylü için bir anane mükellefiyeti teşkil eder. Köylü bu işleri yapmadığı takdirde ceza görür. Köylünün isteğine bağlı işler de esas itibarile köylü için bir mecburiyet yoktur. Fakat bu işlerin görülmesi için köy derneği çoğunlukla karar verir. Ve bu karar İdari visayetin yani vali veya kaymakamında tasvibine ihtinan eder se bunlarda mecburi hale gelir. Köylü yapmakla mükellef tutulur. Yapmayanlar ceza görür.

Köylünün mecburi olarak göreceği işlerin başlıcaları şunlardır: Köylünün sıhhatini korumağa içtimai bağların kuvvetlenmesine, köyün maddeten ve manen yükselmesine yarayan işlerdir. Köy kanunun 13 cü maddesinde bu işler, teferrüatle sayı-

vardaki binalarla ne dereceye kadar alakalı olduklarını tesbit etmek mümkün olamamıştır.

Bundan sonra köyün içerisine doğru giden yolu takiben yine ilk rastladığımız gibi bina hareberini ve sur bakiyelerini görürüz. Bütün bu bina grubunun bu kısımda tamamen yıkılmış olan Surların yakınına tesadüf ettiği ve hatta Sur hududunun dışına çıktığı görülür.

Yukarıda bahsi geçen birinci

ludur. Mesela: Köyün sıtma, sıvrısineke ve saireden korunman için köy içindeki su birikintilerinin kurtulması, su yollarının tamiri; mecraların tanzimi, köy meydanın, köy odasının inşaa ve tanzimi; okul binası ve köy yollarının yapılması, hasarata karşı tedbirler alınması gibi işler. Bu kabildendir.

Köyün ihtiyari işleri ise; birincisi kadar zaruri olmayıp daha ziyade köyün inkişafına, güzelleşmesine yarayan işlerdir.

Ahırların evlerden ayrı ve uzak olması, ev ahır, helâ ve saire gibi yerlerin badanalanması, yollara kaldırım döşenmesi, köyde hamam yapılması, ziraatın islahı gibi işlerdir. Kanunun 14 cü maddesinde bu sayılan işlerin ihtiyari olduğunu açıklamaktadır. Köy bu işleri başarmak için uzuvlara ve diğer vasıtalara maliktir.

Köyün uzuvları köy derneği, göztermegi, köy ihtiyar meclisi; ve köy muhtarıdır. Bunlar tamamen mahalli uzuvlardır. Köy teşkilâtına gerek esas ve gerekse istisna olarak merkez memurları karıştırılmamıştır.

Görülüyorki; köyün mecburi ve ihtiyari işleri hep köylünün menfaatine, ve köyün yükselmesine ait işlerdir. Şimdi bu işlerin nasıl başarılabileceğini ve köy derneğini ikinci bir görüşmemize bırakalım.

Şevki Birsnel

yani sagdaki Plateau'nun vaktiyle bir Akrapol olması mümkündür.

Surların hududu vaktiyle buranın bir şehir olabilecek kadar geniş bir saha işgal etmediğine ve şehirde gökölmesi gereken binaların temellerine veya duvar bakıyelerine rastlanılmadığına göre burkyı bir müstahkem Manastır olarak kabul etmemiz lazım gelir.

İlk gördüğümüz bina harabeleri ki muazzam yapılar değildir, bunlarda Rahiplerin ikametlerine mahsus evlar olsa gerek. Kuzeyden güneye ve vadiye doğru inen kısmağı hemen tamamıyla denilecek bir halde toprakla kapanmış ve yalnız kapı kemerinin tuğla ile örülmüş kısmı görülebilen galeri mevcuttur. Bu galerinin kapısı önünde yere devrilmiş büyük sütunun üzerinde bir satır Yunanca yazılmış mezar kitabesi görülmüştür.

Vadinin muhtelif cihetlerinde rastladığımız haçlı mezar kitabeleri, köy bakkalının evinde gördüğümüz (kemik muhafazasına mahsuz küçük mermer sanduka), köyün batı cihetine doğru bir şahsın tarlasında bulunan gene mermerden iki sanduka, diğer bir köylünün evinde gördüğümüz, zarafet ve inceliğini asırların bozmadığı mermer Relief ve altında üç satır Yunanca kitabe vaktiyle buranın Manastır olabileceği yolundaki kanaati kuvvetlendirmiştir.

Burada elimize geçen meskûkâtın ekseriyeti Roma ve Bizans çağlarına aittir. Bunların arasında nadiren Yunan devirlerine ait olanlarda mevcut isede diğerlerine

nszaran pek azdır.

Köyün adını tetkik edecek olursak; Badınca - Batinca olarak kabul edelim. Fakat (Batinca) bir mana ifade etmez. Ne (Batinca)? İtalyancada; Badya Manastır.

Badinciya Manastır mahalli

Pattencciyare; Muahede imzalamak

Pattencciya Muahede imzalanan yer

Manalarına gelir. BeBce bunlardan ikincisi yani Manastır mahalli ile dördüncüsü muahede imzalanan yer manasına gelen (Pattencciya) müruru zamanla dilimizde Badınca olarak kalmıştır.

Mamafih bu nokta üzerindeki araştırmalarım henüz sona ermiş değildir.

Alaşehirin Kemaliye Antikite yönünden Badınca köyünden çok daha zengindir.

Kemaliye köyünün eski adı Yunanca da beş köy manasına gelen (Pende horyo) olduğuna göre Bizanslardan ve hatta Bizanslardan evvel Romalılardan kalma mühimbik kültür merkezi olduğun kanaatindeyim. Burada her iki Devlete ait kültür izleri biribirine karışmış durumdadır.

Köyün kuzeyinde Romalılardan kalma temel duvarları, gene kuzey istikametinde Bizanslılara ait olup hemen tamamile denilebilecek kadar toprak altında kalmış binanın bir iki salonu görülür. Köyün batı cihetinde vaktiyle mu-

Kanuni Sultan Süleymanın Vasiyetnaesi

Yazan :
İsmet Parmaksızoğlu
Kitap Sarayı Müdürü

16. asrın büyük Türk hükümdarı Kanuni Sultan Süleymanın Osmanlı İmparatorluğunun her tarafında geniş vakıflar kurduğu ve her kurduğu müessese için müdellel vakfiyeler tanzim ettiği her kesçe bilinen bir şeydir; Fakat bu arada kendisinin hususiyle bir vasiyetname tanzim edip etmediğini aydınlatmak bir kayda ma'alesef şimdiye kadar tesadüf etmemiştik.

Kanuni Sultan Süleymanın böyle bir vasiyetnamesi olduğu bu gün bizce elimize geç-

miş olan bir mecmuanın sahifeleri arasında meydana çıkmış ve malûm olmuştur. Lâkin yine Sultan Süleymanın vasiyetnamesi hakkında okuyuculara fazla bir malûmat veremeyeceğiz, çünkü elimizdeki vesika ancak böyle bir vasiyetnamenin mevcudiyetini ve az çok münderecatını vermekle beraber tam bir metnini vermiyor.

Dergimizin bu sayısında biz yalnız Kanuni Sultan Süleymanın ayrıca bir vasiyetname tanzim ettiğini bildirmekle ve elimizdeki

azzam bir bina olduğu anlaşılan ve bu gün etrafına sıra sıra evler yapılmış yüksek duvarlı Bizans yapıları da vaktiyle buranın önemli bir şehir olduğu yolundaki kanaatimizi takviye etmektedir.

Aynı Bizans yapısı izlerine köyün güney istikametinde de sık sık rastlanıldığı gibi Roma ve Bizanslara ait Stellerde nazari dikkati celbeder.

Köyün gerisinde, ovaya hakim ve yüksek sırtlar üzerinde, mahruti şekilde dört yığma tepe veya Tümülsler mevcuttur. Bunların buralarda hüküm sürmüş Zadeğâne veya derebeylere ait mezarlar olmaları lazım geleceği mülahazasıyla bu Tümülsleri tetkik ettik. Bunlarda yapılacak hafriyat iyi sonuçlar vereceği gibikaranlıkta kalmış tarih vesikalarını aydınlatmağa ve ilim sahasında çalışan-

lara büyük yardımlar temin etmiş olacaktır. Bununla beraber yukarıda bahsi geçen Bizanslara ait ve toprak altında kalmış binanın çevresinde yapılacak sondajlar daha önemli sonuçlar vermekten geri kalmaz.

Badınca ve Kemaliye köylerinde dört beş günlük arkeolojik tetkikler meçhul kalmış kültür kaynaklarını aydınlatmağa kâfi değildir.

Hafriyatlar neticesine bu günkü müphemiyetler ortadan kalkacak ve memnuniyeti mncip neticeler alınacaktır. Bu mntıkanın arkeolojik durumu hususunda bu güne kadar pek az bilinen şeylerin haiz olduğu ehemmiyeti işaret etmekle iktifa edeceğim.

Şimdilik bu incelemeler ileri de Manisa ve yöresinde yapılacak esaslı hafriyatlar için ihzarı mahiyettedir.

vesikanın az çok bir izahını yapmakla iktifa edeceğiz.

Kanuni Süleymanın mevcut olan vasiyetnamesini arayıp bulmak ve neşretmek için Topkapı Sarayı arşivlerini taramak iktiza ediyorki buda İstanbulda bulunan meslekdaşlarımıza düşen bir iş olsa gerektir.

Bizi Sultan Süleymanın bir vasiyetname tanzim ettiği kanaatine vardırıan vesika Manisa Genel Kitaplığı Muradiye kitapları eski 386 yeni 5916 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın son risalesi olan ve kapak sahifesine kurşun kalemi ile her hangi bir hafız kütup tarafından yazılı (Tahkiyk-i Vasiyetname-i Sultan Süleyman Han) adlı risaledir.

Risalenin ilk sahifesini çevirince besmeleden sonra (Merhum ve mebrur Sultan Süleyman Han aleyh al-rahman v'al-rıdvân hazretlerinin hatt-ı şerifleri ile tahrir buyurdıkları vasiyetnamede) kaydı hakikaten Sultan Süleymanın bir vasiyetname tanzim ve bu vasiyetnameyi bizzat kendi el yazıları ile kaleme alıkları meydana çıkmış oluyor.

Risale vasiyetnamenin bilinmiyen birisinin koyduğu isme tevfiikan bir tedkiki veya daha doğrusu şer'i ve fıkhi cihetten tenkididir.

Bina'en aleyh vasiyetnamenin münderecatını tespit etmek bizim için bu vesika ile imkan haricidir. Fakat Sultan Süleymanın vasiyetnamesinin bulunup neşri büyük Türk hükümdarının şahsi biyografisini hazırlayanlar için ne kadar faydeli olacağı gayetle aşîkârdır. Ayrıca böyle bir vasiyetnamenin yayınlanması 16. Asrın kahraman, Gazi ve şehid büyük imparatorunun hayatı ve faaliyeti boyunca gayet paradoksal görülen ve aynı derecede kapalı ve gizli kalan psikolojisininde aydınlanmasında büyük rolü olacağı muhakkaktır.

Risalenin umumi vaziyetine gelince Türkçe kaleme alınan bu risale daha ziyade fıkhi bir eserdir. Risalenin temas ettiği mevzular

bize Sultan Süleymanın vasiyetnamesinin 16 asır âlimleri arasında bir fikir ihtilafına sebebiyet olduğunu göstermektedir.

Risalenin gayesi bir hükümdarın daha doğru ve fıkhi bir tabirle (Emin-i beyt al-mal olan Zeyd') in kendi mali görünen eşya üzerinden her hangi bir şekilde vasiyet yapabilir mi yapamaz mı şeklinde olan hukuki münakaşadır ki yine o devir âlimlerinden bir kısmı böyle bir vasiyet yapabileceği kanaatine vardığı halde ismi bizce meçhul olan yazarımız muhtelif ve muteber usul ve fıkıh kitaplarına istinaden böyle bir vasiyetnamenin şer'i olmadığına kanaat getirmiş ve diğer muarrızlarını ikna etmeye çalışmıştır.

Risalenin bütün mevzu'u bu fıkhi nokta üzerinde toplanmış olduğundan daha fazla sözü uzutmaya hacet yoktur. Yalnız burada eserin envanter kaydını olduğu gibi vererek yazımıza son vereceğiz.

M. G. Kitaplığı

Muradiye Ktp:

No: Yeni 59116, Eski 386

Yazarı: Yok

Dili: Türkçe

Yazısının nev'i: Sülüs

Ölçüsü: 215 152/140 190

Yaprak adedi: 119-130

Satır: 15

Müstensihi belli değildir.

Çağatay Ayrılırken...

Dr. Nihad Nuri Yörüköğlu

Misie, Eolide, Loine Phrygie, Carie ve Lydie kadim kıyılarından tepekkül etmiş bulunan; Lidya, İran, Yunan Roma, Bizans, Selçuk ve nihayet Osmanlı idarelerinde muazzam medeniyetlere sahne olmuş olan Manisa ili, birçok asırlar boyunca pek parlak bir mâzi yaşamıştır.

Ancak toprağın derin tabakalarında gömülü kalan âbide ve kitabeler hakkında esaslı ve fenni tedkikler yapılamadığından mâzi ve tarih tebellür edememiş Manisa tarihide efsanelere dayanan hikâvelerden ibaret kalmıştır.

Bu itibarlada mâzinin ilmi, cemiyetlerin inkişafı fenni olan tarihin Manisa için bu kadar zenginlik içerisinde şu kısır taliine acımamak elden gelmiyor.

Birçok yüz yıllar boyuca birçok mânevverleri sinesinde toplayan ve bir çok mânevverleride sinesinden çıkaran bu zavallı memleket, ne yazık ki tarihine hizmet eden adedi pek mahdud şasiyetleri tanımıştır.

Çağatay Manisa'ya çok yakın bir zaman önce geldi.

Manisa Orta Okulunda aldığı tarih öğretmenliği vazifesini bihakkın yaparken Manisa'nın karanlık kalan tarihini aydınlatmak içinde bu vadide çalışan seleflerine hüsnü imtisâl etti.

Yorulmadan, bıkmadan, usanmadan mütemediyen çalışan ve halâdâ çalışmak da bulunan Çağatay'ın müsmir mesailerinin neticelerini almamak mûmkün değildi.

Bu gün tarihe mal olan değerli eser-

lerinden bir çokları, müstakbelin gençliğine birer me haz olacak, Manisa tarihi içinde büyük bir boşluğu dolduracak değerdedir.

Balıkesir'e tayinini büyük bir teessürle öğrendim.

Bırakacağı boşluğun dolmuyacağına inanacak kadar bedbin değilim.

Lâkin Çağatay'ın ayrılması Manisa tarihi için büyük bir ziyâdır.

Memleketin her bucağı mukaddesdir ve Çağatay memleketin her yerinde verimli olur.

Ne yazık ki biz Manisa'lılar Manisa'nın bu manevi evlâdından ayrılırken tahammülü nâkabil büyük bir acı içindeyiz.

Yavrular ve küçük çocuklar, şiddetti sıtma nöbetlerine dayanamazlar. Bilhassa « Zehirli Sıtma » ya kurban gittikleri çoktur.

Anne ve babalar sıtma mevsiminde hem kendilerini ve hemde yavrularını sıtmadan korumak zorundadırlar. Bu mevsimlerde ateşlenen çocuğunuzu hemen sıtma hakimlerine ulaştırınız, veya yaşına göre sıtma ilacı veriniz.

§

Seni sıtmadan korumak ve kurtarmak için devletin uzattığı yardım eline inanarak sarılı

Eksper :
NECATI KUNT

Manisa mintakasında son bahar mevsimi ekseriyetle mutedil geçer. Hatta bazar Eylül aylarında bile yağmurların yağmadığı görülmüştür. Birinci ve İkinci Teşrin ayları yağmurlu geçer. Bu mevsimde rüzgârlar muhtelif cihetlerden eser. Yağan yağmurlar, tarlaların kışlık harfiyatına, bilhas- sa havada daimi surette mebzulen bulunan su buharı tütünlerin denk haline ifrâğında azami istifadeyi temin etmektedir.

Ç — KİŞİ :

Nefsi Manisa çevriminde kış mevsimi mütevil fâvk üde geçmektedir. Bu sebepten kışı kuvvetli geçen senelerde mintakanın hemen her tarafında kar yağar. Bilhassa soğuk rüzgarlarla donların muhtelif meyve ağaçlarında tahribatı görülmektedir.

Kış mevsiminin soğuk geçmesi her ne kadar topraklardaki hastalık amillerini imha ediyorsa da bu halin uzun zaman devamı tarlaların ve fideliklerin ihzarını geriletir. Zaten muntakada tütüncülük görenek yapıldığından bu keyfiyet, bazı senelerde tütünlerin körpeye kalmasına sebebiyet vermektedir. İşte bu kısım mahsullerde ellerin bir nispet dairesinde mevcut bulunmamasına sebebiyet veren âmillerin en mühimlerinden birisi de budur.

MANİSA TÜTÜNLERİNİN PIYASA-
DAKİ MEVKİİ

Manisa mintakasında yetişen tütünlerin piyasadaki mevkiileri iyidir. Yalnız bu tütünlerin satışlarını garanti etmek için Manisanın ova köylerinde tütün ziraatını sureti katiyede men etmek lâzımdır.

Manisanın iyi evsafa tütün yetiştiren köyleri hiç bir sene tütünlerini satmak için müşkül vaziyetlere düşmemişlerdir. Bilhas- sa bu mıntakanın Akhisara komşu olan Kumkuynucak, Tiyenli ve Deynekler köyle- rile Karaoğlu, Hocalı (Papash) Alibeyli Heybeli, Belen, Sultaniye, Tefikiye ve Ha- cı Musa mahallesi köyleri her sene Akhis- ara yakın bir fiatta tütünlerini satmağa mu- vaffak olmaktadırlar. Zaten Bu köyler Ege alıcıları üzerinde çok iyi bir intiba bırak- tıklarından bütün alıcılar buralardan arzu ve istekle tütün alırlar.

Manisanın her zaman için istihsal ettiği 1,5-2 milyon kilo arasındaki tütünlerinin %28 ini birinci fiatlarda %47 sini ikinci ve %25 ini de üçüncü fiatlarda satmaktadır. Bu mntaka tütünleri üzerinde esaslı bir surette iştigâl edildiği takdirde daha yüksek ve verimli bir netice almak mümkündür.

Manisa çevriminde üçüncü fiatlarda satılan tütünler doğrudan doğruya ova mallarıdır. Eğer bu köylerde tütün zıraatı men edilir ve buralardan eksilecek miktar hatta fazlasile yaka ve dağ köylerinden temin edilirse o zaman üçüncü fiatlarda satılan tütünlerin miktarı da haddi asgariye iner.

Bununla beraber, memlekette bütün kalitesinin yükselmesini temin edecek amillerden birisi de her mahsulün aşağı yukarı değer fiatla satılmasını temin etmek meselesidir ki bu mevzu üzerinde de sırası geldikçe durulacaktır.

MANİSA MINTAKASINDA TÜTÜN
YETİŞTİREN KÖYLERİN İSİM VE

ISTIHSAL MIKTARLARI

Bu maksat için tanzim olunan cetvelle-
re müracaat.

MANİSA MİNTAKASINDA YETİŞEN
TÜTÜNLERİN ALICILARI

Manisa mintakasında istihsal olunan tütünlerin alıcılarını şu şekilde tasnif edebiliriz :

A. DAIMI ALICILAR.

B. İHRACATÇI FİRMALAR.

C PARTICILER.

A. Daimi alıcılar: Geri, Glen, Di-amerikan, Herman, Türk tütün limitet ve İnhisarlar İdaresi olup bu firmalar memlekettten aldıkları tütünleri memleket dahilinde ki imalathanelerinde işleterek harice sevk ederler. Yalnız İnhisarlar İdaresi aldığı tütünleri memleket dahilinde sarf eder.

B. İhracatçı firmalar : Borovahlılar, Hüseyin Sabri ve Şürekası, Kutsu oğulları (Bulgarlar) Abdi Fuat, Yerli ürünler ve Şerif Rıza halefleri.

Bu firmalar da memlekette aldıkları tütünleri kendi imalathanelerinde işletirler ve anlaşmalar neticesinde harice satarlar.

C- Particiler: Halit, İrfan, Kuyncaklı
Velî, Kadri Kut, İlya Celardin, Alberti,
Kâzım Taner, Manisalı Hilmi, Şümilin
Ahmet.

Particiler fiatların en düşük zamanlarında ve bazanda ilk sıralarda fırsat bulurlarsa kısmen büyük firmâlar ve kısmen de kendi nam ve hesaplarına tütün alırlar.

Zaten particilerin ekserisi aynı zaman-
da büyük firmaların yardımcıları oldukla-
rı için kumpanyalar bunları dahaziyade do-
yurmak ve kendî işlerinin selametini temin
etmek maksadıyle bunlardan bir miktar tütün
de alırlar ve bu işi seve seve yaparlar Par-
ticilerin elinde tütün kalırsa bunları da sı-
rası geldikçe müsait şartlarla ihractağı fir-
malara devir ederler.

MANİSANIN MARUF TÛTÛN EKİCİLERİ VE BUNLARIN MÛBAYAA İŞLERİNE OLAN TESİRLERİ

Manisanın maruf tütün ekicileriyle mübayaada müessir mahalli maruf şahsiyetleri aynı manaya gelir. Zira burada maruf olan bir ekici aynı zamanda mübayaaya işlerinde de müessirdir. Söyleki :

MUSTAFA ÖZ EKMEKÇİ : Bulgarya muhacirlerindendir. Manisanın karaoğluanlı köyünde oturur senevi 15—20 bin kilo tütün istihsal eder. 1936 senesindeki istihsalatı 60 bin kilo idi. tütün ziraatı işini ortakçılarla yapar. aynı zamanda bulgar kumpanyasının munta mümessilidir.

Ekspertlik ehliyetnamesini son imtibanda almıştır. mintakada tanınmış bir şahıstır. çalıştığı kumpanyadan komسیون alır.

MUHACİR AHMET VE OĞLU MEH
MET : Dürâma muhacirlerindendir. manisa.

nın kazaoglanlı köyünde oturur. senevi 5-6 bin kilo tütün istihsal eder. iki seneden beri de Abdi-Fuatlar nama ve hesabına muntakamızdan tütün almaktadır. eksperlik eyliyetnamesi yoktur komsiyoncudur.

İRFAN KURTARICI: Esas akısarlıdır. eskiden manisada otururdu şimdi izmirdedir. manisanın bir çok köylerinde ortaklama tütün yapar.

Evvelce harman kumpanyasına hizmet ederdi bir kaç senedenberi glen kumpanyasına yardım etmektedir. kumpanyanın irfanı verildiği esas vazife mintaka mümessiline yardımdır. buna sebep ne irfanın manisa mintakasını çok iyi bilmesi ve zürre üzerindeki tesiridir. kazan ve kazan dır. prensiplerine göre hareket eden irfan mintakada çok iyi bir intiba bırakmıştır. bütün alım ve satım işlerinde baş başına amildir.

Piyasanın ortalarında ve ya sonlarında kendi nam ve hesabına da bir miktar tütün alır aldığı tütünlerin bir kısmını ele ve

bir kısmını da ihracatçı firmalara satar. ehliyetnameyi haiz bir ek-perdirdir.

HALİD EKER : manisalıdır ve manisa da oturur muhtelif köylerde ortaklama suretile tütün ziraatı yapar herman kumpanyasının manisa mümessilidir doğrudan doğruya harman kumpanyası nam ve hesabına kunturat kesmiye salahiyattardır. mıntaka da dürüst iş yapması ile kendisini sevdirmiş tir. bu sebepten mubayaada zürra üzerine müessirdir. mubayaanın sonlarında kendi nam ve hesabına bir miktar tütün alır ve harmana devir yapar, ehliyetnameli bir ek-perdirdir. ayrıca kumpanyadan komisiyonda alır.

KUYUCAKLI VELİ ÜNLÜ : Manisa nın kumkuyucak köyündendir ortaklama suretile manisanın muhtelif köylerinde senevi 15-20 bin kilo tütün yapar. İki senedenberi Di-Amerikan nam ve hesabına tütün almaktadır. Bununla beraber aldığı tütünler kumpanyanın resmi eksperinin tesbitine müstenittir. Mesul memurun muvafakati altında kendi tespiti üzerinde de iş yapabilir. Dürüst hareketle kendisini mıntaka ekicilerine sevdirmiştir. Piyasanın orta ve sonlarında kendi nam ve hesabına da bir miktar tütün alır ve bunları Di-Amerikana devir eder. Ehliyetnameli bir eksper olup piyasadaki rolü vasat derecededir. Kumpanyadan ayrıca komisyon alır.

B. MEHMET: Manisanın hocah köyündeki Halit çiftliğinin sahip'lerinden birisidir. Senevi kendi başına 7-10 kilo arasında tütün istihsal eder. Tütün ziraatında takip ettiği usul kısmen teknik kaidelerine uygundur. Bu sebepten her alıcı kendisinden tütün almak ister. 1936 senesine kadar alston kumpanyasına yardım ederdi. Bu kumpanyanın tatili faaliyet etmesi üzerine işi ni yalnız tütün ziraatına hasretmiştir.

B. Selman : Manisanın Halitpaşa çift-

liğinde oturur. Halitpaşa ailesinin damadıdır. senevi 10—12 bin kilo tütün istihsal eder. Takip ettiği ziraat usulu teknik bilgiye müstenittir. yetiştirdiği tütünler her sene ilk fiyatlardan 5—10 kuruş farkla gelen kumpanyası tarafından alınmakta ve mukavelenamesi bizzat direktör tarafından kesilmektedir.

Dürüstlüğü ve hü-nür ahlâkı, alım ve satım işlerindeki ciddiyeti mıntaka ekicilerine örnek olabilecek kadar iyidir.

Bazı seneler, kendi nam ve hesabına da bir miktar mubayaa yapar ve aldığı tütünleri yine gelene satar. Mubayaa sıralarında bitaraflığını muhafaza eder.

AHMET HALİTLİ : Manisanın Halit köyündendir. esas işi üzüm ticaretidir fakat her sene mubayaanın ortalarına doğru tütün piyasasında girer ve 40—50 bin kilo arasında tütün alır.

Yahudi tüccarlardan (Şimol) ile iş yaptığı için kendisine (Yahudunun Ahmet) veya (Şimolun Ahmet) da denilmektedir. tütün ziraatı ile istigal etmediği için piyasadaki rolü vasat derecededir.

Hüseyin Üzümcü : Namı diğerle (Evlât Hüseyin) esas Manisalıdır. üzüm ticareti ile istigal eder. mubayaanın ortalarına doğru tütün piyasasına da girerek bir miktar tütün alır.

MAHALLİ MARUF TÜTÜN EKİCİLERİNİN MINTAKA TÜTÜNCÜLÜĞÜ ÜZERİNDE MENFİ VEYA MÜSPET TESİRLERİ

Mahalli maruf tütün ekicilerinin aynı zamanda alıcı firmalarla da ilgili ve bu sebepten tütün piyasasına amil ve müessir oldukları bundan evvelki bahiste arz olunmuştu.

Bu ekicilerin bir kısmı mensup oldukları firmalardan temin ettikleri vasi sermaye ile mıntakada fazla tütün ziraatı

(Devam edecek)

BİRİNCİ İNÖNÜ

Yazan : CELÂL DİNCER

Asi Ethem, Türk büyük Millet Meclisi'nin 2 Kasım 1920 tarihinde verdiği karar gereğince, elindeki kuvvetlerle birlikte, Milli ordu kadrosu içinde yer almak zorunda iken bu karara boyun eğmek istememişti. "Başına buyruk,, yaşamak, kardeşleriyle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Hükümetini devirip başa geçmek sevdasında idi. 17 Aralık 1920 de, Büyük Meclisin kararına ve Hükümetin emrine uyması için Meclis üyeliklerinden kurulmuş bir heyet kendisine görüşmeğe gitti. Konuşmalar uzunca sürdü. Bir sonuç alınamadı. Onun isyana daha öncede karar vermiş olduğu anlaşılmıştı. Bu kararına, o zamanlar, kuvvetlerle beraber Isparta bölgesinde oturmağa me-mur edilmiş olan Demirci Mehmet Efe'yi de katmak için Efeye şifreler yazmış; Efe'nin Cennup cephesi emrinde, kuvvetlerle birlikte, görev alması yolunda Hükümetçe kendisine yapılan teklife bu şifrelerden sonra yanaşmadığı görülmüştü. Bunun üzerine 15 Aralık 1920 sabahı Cennup Cephesi Komutanı Demirci Efe'yi, 400 ü atlı olan 1200 kişilik kuvvetle birlikte, bastırmıştı. Fakat Demirci bu baskından 70-80 kadar maiyeti ile birlikte yakasını kurtararak Davas bölgesine sığınmıştı.

Asi Ethem'in, başkaldırısından önce anlaşmaya çalıştığı yalnız Demirci Efe değildi. Onun düşmanla da uyduğu belli oluyor; millet ve memleket haini son Padişah'la birlikte olacağı kestiriliyordu. Bununla beraber, belki caydırılır ümidiyledir ki, ayağna kadar bir heyet gönderilmişti. Fakat o bir türlü anlaşmaya yanaşmıyor, konuşmaları uzatarak, saflarında yer alacağı düş-

mana zaman kazandırmak istiyordu. Meclis ve Hükümet kararlarından vaz geçemezdi. Zaten Ethem'den başka bütün milli kuvvet ve müfrezelerin başlarında bulunanların hepsi bu karara uyarak, o zamana kadar dışında kaldıkları ordumuzun saflarına kalmışlardı. Ona özel bir durum tanımak hem Milli Hükümetin kudretini sarsabilir; hem de Ethem'in hüsbütün şımarmasına yol açabilir ve günün birinde, meslâ düşmanla savaşa girdiğimiz sırada, ordumuzu arkadan vurmasına fırsat verebilirdi.

İşte böyle kötü bir durum yaratmamak için Asi Ethem'in ve kuvvetlerinin ortadan kaldırılmasına karar verilmişti. Bu kararı, Garp cephemizin Kahraman Komutanı İsmet Bey (Cumhurbaşkanımız İnönü) tebrik edecekti.

GARP cephesi kuvvetleri gediz üzerine yönelmiş cennup cephemizden katılan kuvvetlerle birlikte Asi Ethem'le savaşa girişmişlerdi. Lâkin Ethem oynak muharebelerle çekile çekile, önceden anlaşıldığı düşman tarafına geçivermişti. Böylece düşmana bir hafta daha kazandırmış oluyordu. Bununla beraber Ethem kuvvetlerini çoğu dağılmış; zaten ondan ayrılıp Milli Ordumuzun saflarına katılmaya can atan yurt çocukları da bu sırada fırsat bularak tekrar aramızdaki yerlerini almışlardı.

Fakat hazırlıklarını tamamlamış olan düşman da Uşak ve Bursa bölgelerinden ileri harekete geçmişti. Bursa dolaylarında 4, Uşak dolaylarında 3 tümenle yığınak yapmış olan düşmanın Kuzeyde Eskişehir'i, Güneyde de Afyon'u hedef tutacağı anlaşıyordu. Eskişehir, strateji bakımından birinci derecede hedefti. Düşmanın Bursa bölgesinde 4 tümenle yığınak yapmış olması da bu hedefe verdiği önemi belirtiyordu. Eskişehir'i Batıya karşı koruyacak olan İnönü mevzi-

lerimize, Bursa bölgesindeki düşman kuvvetlerinin mesafesi, bu mevzilerde savunacak olan ve şimdi Asi Ethem'in ve kuvvetlerinin peşine düşmüş bulunan kuvvetlerimizin bulunduğu bölgeden çok daha yakındı.

Düşman kuvvetlerinin ileri hareketlerini 6 Ocak 1921 günü Efendi köprüsü civarındaki karargâhında haber alan Garp Cephesi Komutanı İsmet Bev, bir taraftan Ethem kuvvetlerinin cephesini boş bırakmamak öteyandan da yıldırım hızıyla İnönü'ne yetişmek kararını verdi. Böylece kuvvetlerinin küçük bir kısmını Ethem'e karşı bırakarak büyük kısmıye Kuze'ye, İnönü mevzilerine yöneldi.

Mevsim kış Yollar bozuk ve uzak. Demiryolu bozuk düzen. Kıtalar yorgun ve uykusuz. Erlerin teçhizatı, giyimi noksan. Lâkin azim kuvvetli, himmet büyük. Yürü, yürümez misin; koş koşmaz mısın? Günde 70 kilometre yol. Bu, dile kolay. Fakat ne çar? Şahlanmış bir millet varlığını koruyacak. Milleti öz, Qelik çekirdeği ordusu 9 Ocak sabahı ilk kısmıyla İnönü istasyonuna yetişiyor. Ondan biraz önce - Ankara'dan gönderilmiş olan - 4 üncü tümenimizin bir alayı, bu tümenin ateşli Komutanı merhum, Şehit Nazım Beyin emrinde, düşmanla Kovalca sırtlarında savaşa tutuşmuş. "Düşman kavi, fakat talih - yüz yıllardan sonra artık - zebun değil. Kahraman İsmet Beyin kahraman kuvvetleri, birbiri peşine, uçar gibi yetişiyorlar. Savaş kızışıkça kızışıyor. Her hücum bir karşı hücumla geri atılıyor. Komutanlar da erlerle birlikte ilk hatlarda vuruşuyorlar.

10 Ocak sabahı olunca savaş, gece içinde kendine çekidüzen veren ve cepheye daha çok kuvvet sokan düşmanın yeni saldırılarıyla, yeniden kızışıyor. Ne yemek düşünen var, ne içmek! Öğle geçiyor, ikinci çatıyor; ikinci geçiyor, güneş Batı ufku'na yattıyor. Savaş hâlâ olanca hızıyla sürüp

gitmekte. Nihayet karanlık çökerken savaş da tavsıyor. Ertesi sabah için yeni ve çetin bir çarpışmaya hazırlanan kabraman Garp cephemiz, karşısında düşman bulamıyor.

Bir de ne görelim? Milli ordumuzun ilk dayağını yiyen düşman geldiği yerlere doğru çekilmiş, gidiyor. Ve böylece, Türk İstiklâlinin, Türk İnkilâbının ilk temel taşı 10 Ocak 1921 günü İnönü'de atılmış oluyor.

Birinci İnönü zaferimizin askeri ve teknik tarihçesi çok yazılmıştır. Bizim, millet olarak, hatırmızda kalacak şey, orada kahramanlığın, azim ve imanın sayısı, silâhı ve saldırışı yenmiş oluşudur. Azmi, imanı, kahramanlığı bütün dünya milletlerince övülen Türkün büyük talii, o azmi, imanı ve kahramanlığı son kertesine kadar kendi varlığında yaşatan Büyük başların, Başbuğ ve komutanların emir ve komutası altında çarpışma yönünde belirmiştir. Bu sayededir ki Birinci İnönü'nde 6.000 tüfek, 10.000 tüfeğe; 28 top 50 topa, 50 ağır makineli tüfek 150 ağır makineliye yüzgeri ettirmiştir. Kahramanlığa, azim ve imana yüksek askerlik güdümü de katılınca varılacak sonucun başka türlü olmasına zaten imkân da yoktu.

Bugünkü varlığımızı bize İnönü'nde sağlıyanların şehitlerini rahmetle anar, gazilerini saygı ile selâmlar ve bunların tümünü yetiştiren Türk Analarının önünde eğilirken üstüste iki büyük zafer kazandığı yerin alını, hakkıyla, soyadı olarak alan Yüce Cumburbaşkanımız İnönü'ye minnet ve şükranlarımızı sunarız.

Bu parlak milli zaferin yeni yaldönümünün milletimize ve yurdumuza yeni esenlikler getirmesini Tanrıdan dilerken bir karış toprağımıza dahi göz dikeceklerin bugün veya yarın milli birliğimiz, milli azim ve himmetimiz, milli kahramanlığımız karşısında dünkü düşmanın akibetine uğrıyacaklarına asla şüphemiz olmadığını belirtmek de milli ödevimizdir.

(ULUS'tan)

Manisa Halkevi Neşriyatı

1 — Güneşi yakanların selâmı	N. İLHAN BERE
2 — Zehirli gaz ve korunma tedbirleri	SEVKET KIRAŞ
3 — Manisa coğrafyası	CENAP REFİK ORKON
4 — Halk zehirli gazlara karşı kendini ve başkalarını nasıl koruyabilir.	HALİT GİRAY
NEFİ VURAL
5 — Manisa Tarihi	İBRAHİM GÖKÇEN
M. ÇAĞATAY ULUÇAY
6 — Saruhan oğulları ve eserlerine dair vesikalar	» »
7 — Mimar Sinan'ın eserlerinden Muradiye Camii	KAMİL SU
8 — Manisadaki Sarayı Âmile ve Şehzadeler Türbesi	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
9 — 17 nci asırda Manisada Ziraat, Ticaret ve esnaf teşkilâtı	» »
10 — Yunus Emre'nin Mezarı	» »
11 — 17 ci Yüzyılda Saruhanda eşkiyalık ve Halk hareketleri	» »
12 — Turist gözü ile Manisa.	İBRAHİM GÖKÇEN
13 — Manisada 16 ve 17 nci yüz yılda Deri Sanatları tarihi üzerinde bir araştırma	» »
14 — Manisa arkeoloji müzesi kılavuzu	VAHİT ARMAĞAN
15 — 16 — 17 nci asırlarda Saruhan Zaviye ve Yatırları	İBRAHİM GÖKÇEN
16 — Saruhanda Yürük ve Türkmenler	» »
17 — Saruhan oğulları ve eserlerine dair vesikalar. II.	M. ÇAĞATAY ULUÇAY

YILLIĞI (240) KURUŞTUR.

Yazılar Halkevi "GEDİZ" Dergisi yazı işleri Direktörlüğüne gönderilmelidir. Basılmıyan yazılar geri verilmez. "GEDİZ" in sayfeleri her münevvere açıktır.

